

УДК 021:027.022(477–25)-057.177.3:929Залевський”1925/1931”

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707–3335.2021.2\(26\).245118](https://doi.org/10.18524/2707–3335.2021.2(26).245118)

Соколов Віктор Юрійович,

кандидат історичних наук, доцент, головний бібліотекар

Національної парламентської бібліотеки України

вул. М. Грушевського, 1, м. Київ, 01008, Україна

тел.: (044) 278 85 12

e-mail: socolv@i.ua

ДІЯЛЬНІСТЬ Й. ЗАЛЕВСЬКОГО НА ПОСАДІ ДИРЕКТОРА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ БІБЛІОТЕКИ У КИЄВІ У 1925–1931 РР.

Проаналізовано особливості діяльності, основні показники та розвиток Центральної польської державної бібліотеки у Києві у 1925–1931 рр. під керівництвом Й. Залевського. Виявлено та охарактеризовано головні напрями роботи Й. Залевського на посаді директора книгозбірні, основні компетенції і сфера діяльності працівників бібліотеки у досліджуваний період. Проаналізовано значення діяльності Й. Залевського на посаді директора бібліотеки крізь призму розвитку польської національної бібліотечної справи в УСРР. Охарактеризовано також головні напрями та особливості культурно-просвітницької та бібліотечної роботи Центральної польської державної бібліотеки у Києві як організаційно-методичного, наукового та культурно-освітнього центру. Досліджено динаміку основних показників бібліотечної роботи книгозбірні, проаналізовано своєрідність її функціонування в умовах посилення ідеологізації та централізації радянської влади наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр.

Ключові слова: історія, публічна бібліотека, історія бібліотечної справи, Центральної польська державна бібліотека у Києві, Й. О. Залевський, бібліотеки нацменшин.

Відомо, що від рівня роботи керівника будь-якої установи значною мірою залежить успішність її діяльності. Зокрема, визначення критеріїв оцінки діяльності директора бібліотеки, виявлення та аналіз особливостей методів й стилю його роботи, характеристика основних досягнень є важливими засобами вивчення та підвищення якості роботи книгозбірні. Аналіз особливостей методів та стилю роботи керівника бібліотеки надають можливість не тільки об'єктивно проаналізувати роботу директора, а й слугують певним орієнтиром у дослідженні різних сфер її діяльності, у пошуках подальшого напрямку її поступу. Зокрема, малодослідженим залишається питання вивчення та визначення значення роботи директорів у станові у розвитку діяльності Центральної польської державної бібліотеки у Києві (ЦПДБ).

Історія розвитку ЦПДБ у 1920–1930-х рр. ще недостатньо досліджена вітчизняними бібліотекознавцями. Вперше огляд діяльності ЦПДБ було зроблено ще у 1928 р. у нотатках «З життя Центральної Польської Державної Бібліотеки», що

були надруковані у «Матеріалах до реформи бібліотечної справи на Україні» [15, с. 98–99]. Рукопис зазначеного матеріалу зберігається у фондах Інституту рукопису НБУВ [3, арк. 144–150]. Більше наукових публікацій з аналізу та узагальнення діяльності зазначеної книгозбірні у радянський період не було. Лише на початку ХХІ ст. О. Жуковський у своїй дисертаційній роботі проаналізував більш детально діяльність ЦПДБ та її значення у розвитку бібліотечної справи та забезпеченні культурно-освітніх запитів поляків в Україні. Дослідник показав, що зазначена книгозбірня була своєрідним культосвітнім, просвітницьким та науковим центром, де велась широка культурно-просвітницька, науково-бібліографічна та науково-аналітична робота (зокрема, готувалися бібліографічні покажчики, розроблялися питання історіографії, проводилася робота з аспірантами тощо) [10, арк. 160–162; 15, с. 13]. У статті «Роль Центральної польської державної бібліотеки у розвитку польської національної культури на Правобережній Україні у 20-ті роки ХХ ст.» О. Жуковський на основі дослідження архівного матеріалу поглибив аналіз культосвітньої та просвітницької діяльності ЦПДБ другої половини 1920-х рр. [11]. Окремі питання з розвитку діяльності ЦПДБ було досліджено також у дисертаційних роботах О. Калакури (1995) та Л. Чорної (2010) [13, арк. 128–129; 22, арк. 115–117]. Певні відомості про діяльність директора ЦПДБ у 1925–1931 рр. Й. Залевського наведено у працях Г. Ковальчук та Л. Гарбар [14; 6]. На жаль, вивчення діяльності Й. Залевського та роботи ЦПДБ в цілому обмежено тією обставиною, що частина газет та журналів 1920–1930-х рр. польською мовою була знищена наприкінці 1930-х рр. при згортанні політики «коренізації».

Організація роботи з формування ЦПДБ у Києві була розпочата у 1922 р. [22, арк. 115]. Втім, відкриття бібліотеки відбулося лише наприкінці 1924 р., а фактична робота установи розпочалася з березня 1925 р. [18, с. 4; 22, арк. 115]. Основною метою створення книгозбірні було бібліотечне обслуговування польського населення, що мешкало у місті та на його околицях, а також в інших регіонах УСРР (за переписом 1926 р. у Києві проживало 512146 осіб: українців – 216528 (42,2 %), євреїв – 140332 осіб (27,4 %), росіян – 125548 (24,5 %), поляків – 13727 осіб (2,7 %) [7; 23, с. 200]). Одними з головних завдань ЦПДБ було створення окремого державного національного централізованого фонду польської книги та налагодження організаційної і методичної допомоги польським бібліотекам, що створювалися на території радянської України (переважно, на Правобережжі), де компактно проживало польське населення. Всього в Україні у другій половині 1920-х рр. проживало приблизно 476 тис. поляків (у СРСР – приблизно 800 тис.), діяло 250–300 польських шкіл, 70–80 польських хат-читалень, 30–40 сельбудів («селянських будинків»), 70–80 бібліотек, 10–20 клубів [8, с. 34; 18, с. 133].

У перші роки роботи штат ЦПДБ складався з семи осіб: завідувача бібліотеки (директора), інструктора, чотирьох бібліотекарів та одного некваліфікованого працівника. До лютого 1925 р. бібліотекою керували спочатку С. Соколовський, потім Е. Свйонтек (Свйонтек), проте при них установа, фактично, не працювала

[2, арк. 31(зв.)]. З лютого 1925 р. до лютого 1931 р. ЦПДБ очолював радянський український культурно-освітній діяч польського походження Йосип (Юзеф) Олександрович Залевський (J. A. Zalewski) (1894–?). За його директорства інструктором працював О. А. Рутенчик; посади бібліотекарів обіймали С. Й. Свуржевська (з 1924 р.), Ч. М. Брудко (з 1925 р.), М. Л. Свіонтек (з 1925 р.), Г. Л. Кржижанівська (з 1927 р.); з 1926 р. на посаді некваліфікованого працівника перебувала А. С. Квасневська [11, с. 6].

Й. Залевський, як і багато інших соціал-демократів Польщі, приймав активну участь у революційних подіях жовтня 1917 р., а після встановлення радянської влади, залишився в Україні. За часів громадянської війни (національно-визвольних змагань) 1917–1921 рр. він працював на різних посадах в галузі освіти та культури, профспілок, а також на керівних посадах різних радянських установ. У 1921 р. Й. Залевський переїхав у Кам'янець-Подільск на посаду заступника завідуючого культвідділу спочатку волосного, а потім округового Бюро профспілок. У 1923–1925 рр. завідував округовою Кам'янець-Подільською бібліотекою [14, с. 494; 6, с. 166]. У 1925 р., під час закупівлі книг у Києві для округової бібліотеки, був запрошений редактором газети «Sierp» («Серп») І. Вишневським зайняти посаду директора ЦПДБ у Києві. На цій посаді Й. Залевський пропрацював до 3 лютого 1931 р. (цікаво, що дружина Й. Залевського (О. А. Руденчик-Залевська) завідувала бібліотекою в Інституті економіки харчової промисловості). Одночасно у 1926–1927 рр. Й. Залевський був директором Польського драматичного театру, а з 1929 р. ще й співробітником Кабінету нацменшин при Етнографічній комісії ВУАН.

У другій половині 1920-х рр., під керівництвом Й. Залевського, працівники ЦПДБ склали авторські двозначні таблиці американського бібліотекознавця Ч. Кеттера польською мовою; підготували картотеку літератури про Польщу та польське питання з тих публікацій, що були надруковані в СРСР російською, українською та білоруською мовами у 1917–1928 рр. (було вибрано книжки, брошури, статті приблизно з 75 часописів); підготували матеріали до № 1 «Бібліотечного бюлетеня» ЦПДБ (вийшов у листопаді 1929 р.), який мав анотовану бібліографію польської радянської літератури за 1928 рік, бібліографію з «Polonici» («Полоніки») видань, надрукованих українською, російською та білоруською мовами; пропагував організаційно-методичний поради́ник для польського бібліотекаря [15, с. 100; 1, арк. 67–68]. Надалі «Бібліотечний бюлетень» («Biuletyn biblioteczny»), який фіксував би всю інформацію про друковані матеріали польською мовою, планувалося видавати щоквартально [11, с. 7]. Отже, під керуванням Й. Залевського бібліотечні фахівці ЦПДБ проводили значну бібліографічну роботу: створювали поточні та тематичні рекомендаційно-бібліографічні списки польськомовних видань, складали бібліографічні покажчики, рецензії, огляди літератури тощо. Зокрема, на 10-ту річницю Великої Жовтневої революції працівники ЦПДБ організували виставку польських видань, що були надруковані в СРСР за період першого десятиліття радянської влади (1917–1927).

Наприкінці 1920-х рр. Й. Залевський активно працював у роботі Бібліотечної ради, яку в 1927 р. клубно-бібліотечний відділ Наркомосвіти України запропонував організувати при ЦПДБ для покращення централізованого планування та координації бібліотечної роботи мережі польських книгозбірень, зокрема для визначення напрямів комплектування, уточнення правил користування фондами, поліпшення керівництва роботою аспірантів, вирішення питань наукового та методичного характеру. Взагалі, Бібліотечна рада складалася з: інспектора польського відділення окружного відділу народної освіти (голова Бібліотечної ради – окружний інспектор Ч. Снадзький), директора ЦПДБ (заступник голови Ради – Й. Залевський), представника польського бюро окружного партійного комітету, представників професійних організацій та інших партійних та радянських діячів (К. Кржижанівського, В. Шмідта, С. Чернецького, К. Зеленка) [11, с. 7]. 1 серпня 1927 р. Бібліотечну раду при ЦПДБ було затверджено, але надалі її робота ускладнювалася тією обставиною, що окружний інспектор і голова Ради Ч. Снадзький, який працював також професором Польського інституту суспільного виховання, а з 1930 р. – заступником директора Польського педагогічного інституту, не мав достатньо часу для її керування і багато питань вирішувалися заступником Бібліотечної ради – Й. Залевським. Оскільки роботою Ради керував, фактично, Й. Залевський, Ч. Снадзький у 1930 р. написав заяву про своє звільнення з посади голови Бібліотечної ради та запропонував на це місце К. Кржижанівського. До речі, у 1933 р. усіх їх було притягнуто по сфабрикованій справі «Польської організації військової» (ПОВ) та засуджено на декілька років таборів (К. Кржижанівського у 1938 р. було розстріляно).

Наприкінці 1920-х рр. директор ЦПДБ активно працював на ниві наукової бібліографії. Зокрема, у 1928 р. Й. Залевський підготував і видав польською мовою бібліографічний покажчик «Bibliografja polskiej literatury wydanej w ZSRR w 1917–1927 r.» («Бібліографія польської радянської літератури, виданої в СРСР в 1917–1927 рр.») (Київ, 1928), а також склав інструкцію для покращення діяльності польських шкільних бібліотек [26; 27, с. 146]. У зазначеному році в ЦПДБ постійних читачів (передплатників, тобто користувачів абонементу) було 1022 особи. У 1929 р. цей показник збільшується до 1200 [22, арк. 116]. Окрім того, бібліотека обслуговувала приблизно 2,5 тис. осіб за допомогою колективних абонементів (їх кількість в ЦПДБ становила приблизно 500) та пересувних бібліотек. Зазначене свідчить про те, що приблизно, кожен десятий поляк, що мешкав у Києві, був активним читачем польської книгозбірні (ЦПДБ охоплювала приблизно 13–15 % польського населення міста). Зокрема, більшість робітників-поляків користувалися фондами ЦПДБ саме завдяки існуванню колективних абонементів, якими послуговувалися профспілкові бібліотеки, клуби та книгозбірні інших установ, оскільки робітники мешкали, переважно, на околицях міста. Втім, половину читацького складу (52 %) ЦПДБ становила учнівська молодь – студенти технікумів та інститутів, учні польських шкіл. Учнівська молодь серед читачів ЦПДБ займала значний відсоток можливо через

ту обставину, що бібліотека розміщувалася у тому ж самому приміщенні, що й Польський педагогічний технікум ім. Фелікса Кона, семирічна школа, професійна школа механізації, драматична студія (провулок Рильського, 10). Серед молоді користувалася попитом художня література, зокрема розважальні пригодницькі, історичні романи та оповідання. За свідченнями Й. Залевського, 50 % комсомолок-студенток Польського педагогічного технікуму у другій половині 1920-х рр. не взяли в ЦПДБ та бібліотеці Польського педагогічного технікуму жодної книги з суспільно-політичної тематики, а значна кількість комсомольців вважали найулюбленішими книгами твори Г. Сенкевича та А. Міцкевича, які в той час вилучалися з фондів бібліотек як твори застарілої буржуазної літератури. Про цей, на той час, «ганебний» факт Й. Залевський, за його словами, написав статтю і подав її у газету «Głos Młodzieży» («Голос молоді»), проте її «чомусь» не надрукували [2, арк. 30(зв.)–31].

Наприкінці 1920-х рр. співробітниками ЦПДБ під керівництвом Й. Залевського було опрацьовано і упорядковано 90 % книжкового фонду книгозбірні; створено систематичний, абетковий та інвентарний каталоги. Поступове зростання основних показників бібліотечного фонду та кількості читачів ЦПДБ засвідчує запропонована таблиця:

Таблиця № 1.

**Динаміка основних показників бібліотечного фонду
та кількості читачів ЦПДБ у другій половині 1920-х рр.**

Роки	Кількість примірників книжк. фонду	Кількість читачів абонементу	Книговидача на абонементи (крім колектив. абонементів)	Загальна кількість відвідувачів
1925	20000	270	6702	3199
1926	26161	628	17528	10529
1927	29539	847	30089	19370
1928	33000	1022	–	–
1929	35000	1200	–	–

[Таблицю складено за: 2, арк. 148; 19; 4, арк.7; 14, с. 4; 26, арк. 116]

З року в рік ЦПДБ обслуговувала дедалі більшу кількість читачів (і не тільки поляків, а й українців, євреїв, росіян та ін.). Звісно, нею активно користувалися наукові співробітники Києва, Житомира, Ніжина, Вінниці і, навіть, Мінська, оскільки, відомо, що «україніка» у польській літературі була надзвичайно багатогою. До того ж, наприкінці 1920-х рр. у ЦПДБ щоп'ятниці проходили літературні вечори, під час яких організовувалися зустрічі з відомими польськими письменниками (В. Броневським, В. Вандурським, Б. Ясенським та ін.). Присутні часто вели дискусії з питань розвитку сучасної літератури (звичайно, в першу чергу польської літератури) [17, с. 4]. У зазначений час працівники ЦПДБ часто влаштовували виставки воєнної літератури, організовували збори пожертв на

будівництво танка ім. Фелікса Дзержинського, проводили військово-патріотичні заходи серед читачів книгозбірні. Також активно розповсюджувалися, як зазначалося, книги за допомогою пересувок і колективних абонементів. Такою послугою було охоплено 63 населених пункти УСРР [22, арк. 117]. Загалом, до ЦПДБ зверталися не тільки поляки Київської округи, а й ті, котрі мешкали у віддалених національних районах радянської України (у другій половині 1920-х рр. у республіці було приблизно 120–130 польських сільрад). Деякі округи в країні мали до 50 тис. польського населення, проте половина з них не мали а ні польських бібліотек, а ні польських клубів чи інших національних культосвітніх закладів.

З самого початку свого існування керівництво ЦПДБ велику увагу приділяло організації пересувних бібліотек (так званих пересувок або мандрівних бібліотек). Наприклад, у 1925 р. була організована зразкова польська мандрівна бібліотека (170 назв книг, що були розподілені на окремі відділи). Книги цієї пересувної бібліотеки знаходились у спеціальній шафі оригінальної конструкції, яка мала три «вітрини-щити» для організації книжкової виставки. Найбільш ефективно ця пересувна бібліотека «відпрацювала» у Довбишанському (з 1927 р. – Мархлевському) польському національному районі [11, с. 6]. Діяльність ЦПДБ з організації роботи пересувок ускладнювалася браком національних (польських) бібліотечних кадрів; труднощами комплектування пересувного фонду (зокрема, було обмаль книг польською мовою, що друкувалися в Україні); фінансовими обмеженнями щодо закупівель закордонних видань; відсутністю налагодженої мережі польських бібліотек, яка тільки почала формуватися у другій половині 1920-х рр. Втім, завдяки роботі пересувок за 206 колективними абонементами у 1927 р. було видано 8324 книг, а у 1928 р. – 14567 (тобто на 75 % більше). У 1928 р. за допомогою пересувних бібліотек ЦПДБ обслуговувала 59 польських національних культосвітніх установ: у Києві – 4 клуби, 12 районних та профспілкових бібліотек, 8 навчальних закладів та дитячих будинків; поза Києвом – 15 бібліотек і клубів, 7 хат-читалень, 13 шкіл [3, арк. 149]. У 1929 р. при ЦПДБ діяло вже 85 пересувних книгозбірень. Вони обслуговували 89 організацій, з яких 35 діяло у Києві та 54 – в інших регіонах України [21, с. 3].

Завдяки керівництву Й. Залевського, ЦПДБ вдалося налагодити постійний зв'язок з багатьма польськими відділами при округових бібліотеках, польськими районними бібліотеками, хатами-читальнями, клубами, яким надавалася систематична організаційна та методична допомога. Керівництвом ЦПДБ здійснювався також контроль за «чистотою» книжкових фондів зазначених книгозбірень. Крім того, директор і працівники ЦПДБ допомагали створювати нові польські відділи при округових книгозбірнях у Бердичеві, Умані, Білій Церкві та в інших містах. Загалом, при активному сприянні Й. Залевського та працівників ЦПДБ було організовано окремі відділи з надання методичної та організаційної допомоги польським книгозбірням у восьми округових бібліотеках. Крім вже зазначених, польські відділи працювали при Коростенській, Волинській, Могилівській,

Кам'янець-Подільській та інших округових бібліотеках. У 1928 р. працівники ЦПДБ надавали консультації, надсилали каталожні картки, спеціальні класифікаційні таблиці та здійснювали іншу допомогу 18 польським відділам при округових бібліотеках. У наступні роки за участю Й. Залевського та фахівців ЦПДБ польські бібліотеки були створені у Дніпродзержинську, Дніпропетровську, Миколаєві, Проскуріві, Фастові та в інших містах, селах і селищах УСРР, де компактно проживали поляки. На жовтень 1929 р. в радянській Україні налічувалося 79 польських бібліотек із загальним книжковим фондом 74661 тт., із них 48621 – польською мовою. Щороку їх відвідувало приблизно 6500 читачів [5, арк. 11(зв.)].

У січні 1931 р. Й. Залевський, не маючи завершеної університетської освіти, поступив в аспірантуру Українського наукового інституту книгознавства (УНІК). Після звільнення за власним бажанням з посади директора ЦПДБ 03.02.1931 р., з травня цього року він працював науковим співробітником «Кабінету вивчення читача і книги» Українського наукового інституту книгознавства (УНІК, секція соціології книги), виступаючи там з доповідями, наприклад, такими як «Київські бібліотеки в цифрах», «Польський читач на Україні та дещо про його читацькі інтереси», «Організація товариства друзів книги», а також з оглядами польських бібліотечних журналів тощо [14, с. 494]. Втім, 22 листопада 1932 р. Й. Залевський був заарештований за «систематичне впровадження у широкі маси радянських читачів ідеологічно шкідливої літератури» під час керування ЦПДБ. Надалі він знаходився під слідством 6 місяців. За рішенням суду Й. Залевський був обмежений у правах та у виборі місця проживання на три роки [6, с. 166]. Деякий час він був безробітним. Потім влаштувався на роботу у відділ технічної пропаганди при дирекції Південно-Західної залізниці та бібліографом у Польському педагогічному інституті ім. Фелікса Дзержинського.

Як вже зазначалося, у 1933 р. каральними органами було сфабриковано справу так званої «Польської організації військової» (ПОВ), внаслідок розгортання якої чимало працівників та організаторів польського радянського культурного процесу опинились у в'язниці або були розстріляні [16]. Так, було репресовано Б. Скарбека¹ – тодішнього директора Інституту польської пролетарської культури при ВУАН, В. Вишневського – головного редактора газет «Sierp» («Серп») та «Głos Młodzieży» («Голос молоді») та багатьох інших [8, с. 65]. 3-го липня 1933 р. по цій справі було притягнуто колишнього директора ЦПДБ Й. Залевського. Цього разу Й. Залевського було звинувачено у «безправному управлінні та придбанні

¹ Б. Скарбек (Шацький) – польський комуністичний діяч УСРР, у 1920-х рр. працював на посадах завідувача польського бюро агітпропвідділу ЦК КП(б)У, польського бюро Київського окружкому КП(б)У, був деякий час редактором газети «Пролетарська правда», заступником редактора газет «Sierp» та «Trybuna Radziecka» (в Москві у 1926–1927 рр.). У 1930 р. Б. Скарбека затвердили політредактором польського сектору Центрвидаву та завідувачем польського сектору Комуністичного університету ім. Артема. У 1931 р. Б. Скарбека призначили директором новоствореного науково-дослідного Інституту польської пролетарської культури при ВУАН. За сумісництвом Б. Скарбек завідував відділом у Київському міськкомі КП(б)У. У 1933 р. Б. Скарбек був заарештований за справою ПОВ і в 1934 р. розстріляний.

у Польщі «буржуазної літератури», зберіганні у бібліотечних фондах творів старих польських класиків-націоналістів (таких, наприклад, як А. Міцкевича), а також у «підозрілих контактах» із зарубіжними культурними установами [25, с. 27, 168; 6, с. 166; 2, арк. 56; 14, с. 494–496]. У 1933–1934 рр. на численних допитах Й. Залевський детально розповідав, яким чином він, як директор ЦПДБ, з дозволу Наркомосу УСРР, випишував літературу безпосередньо з Польщі, зокрема журнали і книги з точних наук, з польської мови, з літератури, словники тощо, на суму 100 крб. щомісячно. В подальшому закупівлю книг для ЦПДБ проводив НКО УСРР. Вся література, за свідченнями Й. Залевського, заносилась до інвентарної книги, але деякі видання зберігалися окремо «для ответственных товарищей». Приблизно 5–10 % видань виявлялися ідеологічно шкідливими для радянського читача і ховалися в окремій шафі, ключ від якої був у Й. Залевського. У 1928–1929 рр., за свідченнями Й. Залевського, комплектування видань з-за кордону припинилося зовсім [14, с. 494–495]. Втім, за свідченнями заарештованого колишнього директора Польського педінституту Ст. Сохацького, Й. Залевський у своїх бібліографічних оглядах уперто не хотів давати відгуків на зміст книжок, прагнув до створення особливої польської класифікації книжок та прийшов до висновку про невідповідність радянської літератури для польського трудового населення. Проте, колишній директор ЦПДБ Едуард Емануїлович Свюнтек (Свюнтек) у свідченнях на допиті 11 січня 1934 р. заперечував приналежність Й. Залевського до ПОВ, але підтверджував, що Й. Залевський замовляв з Польщі книги антирадянського змісту [2, арк. 49].

На підставі зазначених свідчень Й. Залевський був звинувачений в тому, що він систематично впроваджував у широкі маси радянських читачів ідеологічно шкідливу «контрреволюційну» літературу і, незважаючи на те, що були відсутні речові докази, його було засуджено на три роки виправних робіт у концтаборах за ст. 54–11 КК УРСР [2, арк. 56–58]. Окрім Й. Залевського, по сфабрикованій справі ПОВ було притягнуто ще три працівники ЦПДБ, зокрема Ян Органищак, який у 1933 р. був директором ЦПДБ, Ч. Брудко та Моравська, які через бібліотеку «підтримували зв'язок з окремими особами керівного складу Червоної армії» [19, с. 285–286, 298].

За свідченнями Й. Залевського, після його звільнення з посади директора ЦПДБ, у 1931–1933 рр. керівниками цієї книгозбірні послідовно були Ст. Бернадський (Бернацький) (1931)², К. Кучинський, Ян Органищак (1933), при яких

² Стефан Станіславович Бернадський (Бернацький, Бильський) (1893–?), який 3 січня 1933 р., будучи також притягнутий по справі ПОВ, як основний фактор політичної недовіри Й. Залевському назвав збирання ним різних відомостей про поляків у Радянському Союзі [14, с. 495]. С. Бернадський з січня 1931 р. був також завідувачем філологічним відділом Інституту польської пролетарської культури, у 1932–1933 рр. – завідувачем кафедри діамату та лектором Польського педагогічного інституту. У 1933 р. був звинувачений у тому, що у 1927 р вступив до ПОВ, брав участь в нарадах організації, за вказівками Б. Скарбека проводив серед студентів польських інститутів вербування в організацію, тобто в злочинах, передбачених ст.ст. 54–3, 54–11 КК УСРР (визнав себе винним) [19, с. 316–317]. Слід зазначити, що ПОВ у 1922 р. була офіційно розпущена польською владою і «de iure» припинила своє існування [12, с. 209].

стан справ у Бібліотеці майже не покращився [2, арк. 33(зворот); 20, с. 235]. Подальша доля Й. Залевського невідома. Відомо, що Й. Залевський був автором багатьох бібліографічних праць та оглядів польської літератури, а також статей та рецензій³.

Із згортанням політики «коренізації» в Україні розпочалося масове закриття культурно-освітніх установ нацменшин. Зокрема, у 1935–1936 рр. в УСРР влада поступово припиняє діяльність польських навчальних, культурно-просвітницьких та наукових установ, зокрема масово закривали польські клуби, бібліотеки, хати-читальні. У другій половині 1937 р. була також припинена діяльність ЦПДБ.

Сталий розвиток та успішна діяльність ЦПДБ під керівництвом її директора Й. Залевського у 1925–1931 рр. були обмежені недоліками матеріально-технічної бази, браком коштів, відсутністю систематичного комплектування книжкових фондів польськомовною літературою, недостатньою кількістю видань, що друкувалися польською мовою на території країни, а також політичними та соціально-культурними чинниками суспільного життя в умовах посилення державного тоталітарного режиму партійної бюрократії та згортання політики «коренізації», що розпочалося на рубежі 1920-х-1930-х рр. Проте, завдяки керівній діяльності Й. Залевського, незважаючи на всі перепони й об'єктивні труднощі, робота ЦПДБ у Києві протягом другої половини 1920-х рр. неухильно розвивалася. Поволі книгозбірня перетворювалася на культурно-просвітницький, науковий та організаційно-методичний центр, який забезпечував необхідними інформаційними джерелами та бібліографічними матеріалами не тільки пересічних читачів, а й багатьох фахівців, що досліджували історію та культуру польського й українського народів. Під керівництвом Й. Залевського ЦПДБ активно здійснювала культурно-освітню, культурно-масову, просвітницьку та науково-бібліографічну роботу, зокрема при книгозбірні організували заняття з аспірантами, проводили певні заходи з підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів польських бібліотек, організували виставки, лекції, творчі вечори, обмін досвідом бібліотечної роботи тощо. Під керівництвом Й. Залевського працівники ЦПДБ проводили широку організаційно-методичну роботу; створювали польські пересувні бібліотеки, що обслуговували польське населення у віддалених

³ Zalewski J. Bibliografia polskiej literatury wydanej w ZSRR w 1917–1927 r. / Zebrał i ułożył J. Zalewski. Kijów : Centralna Polska Biblioteka Państwowa na Ukrainie, 1928. 63, [4] s. ; Zalewski J. Literatura polska, wydana w ZSRR w roku 1929. *Poradnik Oświatowy*. Kijów, 1930. № 1. S. 79–81 ; Zalewski J. Likwidacja niepiśmienności a praca biblioteczna. *Poradnik Oświatowy*. Kijów, 1930. № 2. S. 36–37 ; Zalewski J. Więcej uwagi pracy bibliotecznej. *Poradnik Oświatowy*. Kijów, 1931. № 2 (6). S. 27–28 ; Zalewski J. Wykaz książek w języku polskim, wydanych w ZSRR w latach 1927–29 i poleconych dla bibliotek polskich / Ułożył J. Zalewski ; Wydział Bibliograficzny Głównego ; Wydziału Oświaty Politycznej RSFR. Moskwa : Centralne Wydawnictwo Ludow ZSRR, 1930. 32 s. ; Zalewski J. Wykaz literatury polskiej, wydanej w ZSRR w r. 1930. *Poradnik Oświatowy*. Kijów, 1931. № 1. S. 113–125 ; Zalewski J. Wykaz polskiej literatury radzieckiej dla bibliotek robotniczych. Kijów 1930 ; Zalewski J. Київські бібліотеки в цифрах ; (Матеріали до раціоналізації бібліотечної справи). *Бібліологічні вісті*. 1930. № 4. С. 92–102 ; Залевський Й. Польська видавничча продукція в СРСР за 1917–1928 роки. *Бібліологічні вісті*. 1929. № 2–3. С. 54–59 ; Залевський Й. Радянську нацменівську книжку ближче до робітників та колгоспників поляків. *Радянський книгар*. 1932. № 4–5. С. 22–23 ; Залевський Й. Випускаймо на ринок книжку в палітурці. *Радянський книгар*. 1932. № 7. С. 16–17 [6, с. 85].

регіонах країни; допомагали організувати нові польські відділи при округових книгозбірнях у багатьох містах України. Саме на рубежі 1920-х – 1930-х рр., коли установою керував Й. Залевський, спостерігається найбільший підйом темпів розвитку ЦПДБ, під методичним керівництвом якої в УСРР вже формувалася певна мережа польських бібліотек, хат-читалень та клубів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Архів Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. – Оп. 1. – Спр. 23 : Залевський Й. [Автобіографія]. – Арк. 67–68.
2. Архів Служби безпеки України. – Ф. 6. – Спр. 60830. – Фп, т. 39 : Дело И. А. Залевского. – Арк. 1–68.
3. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. З життя Центральної Польської Державної Бібліотеки // Авторські рукописи статей та матеріали до хроніки, що не були використані редакцією «Бібліологічних вістей» протягом 1923–1930 років. – Ф. 47. – Спр. 336. – Арк. 144–150.
4. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 6. – Спр. 3349 : Річні звіти про роботу Польської державної бібліотеки у м. Києві за 1926/27 р. – Арк. 7–45.
5. ЦДАВО України. – Ф. 582. – Оп. 1. – Спр. 5158. – Арк. 11 зв.
6. Гарбар Л. В. Історія української бібліотечної справи в іменах (кінець XIX ст. – 1941 р.) : матеріали до бібліографічного словника / авт.-уклад. Л. В. Гарбар ; редкол.: Г. В. Боряк, Л. А. Дубровіна, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т рукопису. – Київ, 2017. – 616 с. – Відомості доступні також через Інтернет: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002146> (дата звернення: 31.05.2021).
7. Дружбинський В. Переписи населення. Київ / В. Дружбинський // Дзеркало тижня. – 2019. – 5–11 жовт. (№ 37). – Електрон. аналог друк. вид.: <https://dt.ua/HISTORY/perepisi-naselennya-kiyiv-325364.html> (дата звернення: 31.05.2021).
8. Єременко Т. І. Польська національна меншина в Україні в 20–30-ті рр. XX століття / Т. І. Єременко // Історичні зошити. – Київ : НАНУ, Ін-т Історії України, 1994. – 74 с.
9. Жуковський О. І. Національні меншини Правобережної України у 20-ті роки XX століття : суспільно-політичний та культурний розвиток : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / О. І. Жуковський ; Чернів. нац. ун-т імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2006. – 21 с.
10. Жуковський О. І. Національні меншини Правобережної України у 20-ті роки XX століття : суспільно-політичний та культурний розвиток : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. І. Жуковський ; Чернів. нац. ун-т імені Юрія Федьковича. – Чернівці, 2006. – 176 с.
11. Жуковський О. І. Роль Центральної польської державної бібліотеки у розвитку польської національної культури на Правобережній Україні у 20-ті роки XX ст. / О. І. Жуковський // Українська полоністика. – 2004. – Вип. 1. – С. 3–9.
12. Калакура О. Я. Поляки в етнополітичних процесах на землях України у XX столітті / О. Я. Калакура. – Київ : Знання України, 2007. – 508 с.
13. Калакура О. Я. Українська полонія в 1917–1939 роках : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / О. Я. Калакура. – Київ, 1995. – 220 с.
14. Ковальчук Г. І. Український науковий інститут книгознавства (1922–1936) / Г. І. Ковальчук; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : Академперіодика, 2015. – 684, [4] с.
15. Матеріали до реформи бібліотечної справи на Україні // Бібліологічні вісті. – 1928. – № 1 (18). – С. 86–102.
16. Парнікоза І. Польські сліди Києва. Ч. 5 [Електронний ресурс] / І. Парнікоза // ХайВей : портал громадянської журналістики. – Електрон. дан. – Україна, 2013, 24 лип., 21:07. – Режим доступу: <https://h.ua/story/380114/> (дата звернення: 22.04.2021). – Загол. з екрана.
17. Польська центральна бібліотека // Пролетарська правда. – 1929. – № 44. – С. 4.
18. Скрипник М. О. Перебудовними шляхами (Проблеми культурного будівництва національностей України) : доп. на І Всеукр. конф. культ.-освіт. робітників нацменшостей 20 трав. 1931 р. / М. О. Скрипник // Укр. іст. журн. – 1989. – № 12. – С. 129–135.
19. Справа «Польської Організації Військової» в Україні, 1920–1938 рр. : зб. док. та матеріалів / упоряд.: С. А. Кокін, Р. Ю. Подкур, О. С. Рубльов. – Київ, 2011. – 472 с.

20. *Томазова Н.* Олександр Скібневський: до історії польського театру в Києві / Н. Томазова // Пам'ятки : археограф. щоріч. / Держкомархів, УНДІАСД ; редкол.: С.Г. Кулешов [та ін.]. – Київ, 2010. – Т. 11. – С. 215–245.
21. Центральная государственная польская библиотека // *Вечерний Киев*. – 1929. – № 150. – С. 3.
22. *Чорна Л. М.* Культурне життя і освіта національних меншин міста Києва у 1920-х – 1930-х роках : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Л. М. Чорна. – Київ, 1995. – 249 с.
23. *Чорна Л. М.* Культурне життя національних меншин Києва (1920-ті – перша половина 1930-х рр.) / Л. М. Чорна // *Інтелігенція і влада*. – 2009. – Вип. 15. – С. 196–207. – Відомості доступні також через Інтернет: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2009_15_23 (дата звернення: 31.05.2021).
24. *Daszkiewicz J.* Prasa polska na Ukrainie Radzieckiej: zarys historyczno-bibliograficzny // *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*. – Warszawa, 1966. – Vol. 5, № 2. – S. 84–137.
25. *Stronski H.* Represje stalinizmu wobec ludności polskiej na Ukrainie w latach 1929–1939 / H. Stronski. – Warszawa, 1998. – 314 s.
26. *Zalewski J.* Bibliografja polskiej literatury wydanej w ZSRR w 1917–1927 r. / Zebrał i ułożył J. Zalewski. – Kijów : Centralna Polska Biblioteka Państwowa na Ukrainie, 1928. – 63, [4] s.
27. *Zienkiewicz T.* Nauczyciele polscy na Ukrainie radzieckiej w latach 1922–1932. Problemy kształcenia, dokształcenia i doskonalenia zawodowego / T. Zienkiewicz // *Przegląd historyczno-oswiatowy : Kwartalnik Związku Nauczycielstwa Polskiego poświęcony dziejom wychowania i oświaty*. – Warszawa, 1987. – Rok XXX 2 (116) – Kwiecień-czerwiec. – S. 135–154.

References

- [1]. Arkhiv Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V.I. Vernadskoho [Archive of the National Library of Ukraine named after V.I. Vernadsky]. Inventory 1, dossier 23, pp. 67–68.
- [2]. Arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Archive of the Security Service of Ukraine]. Fund 6, dossier 60830, fp, t. 39, pp. 1–68.
- [3]. Instytut rękopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V.I. Vernadskoho. Z zhyttia Tsentralnoi Polskoi Derzhavnoi Biblioteki [Manuscript Institute of the National Library of Ukraine named after VI Vernadsky (IR NBUV). From the life of the Central Polish State Library]. *Avtorski rukopysy statei ta materialy do khroniky, shcho ne byly vykorystani redaktsiieiu «Bibliolohichnykh vistei» protiahom 1923–1930 rokov [Author's manuscripts of articles and materials for the chronicle, which were not used by the editorial board of "Bibliological News" during 1923–1930]*. Fund 47, dossier 336, pp. 144–150.
- [4]. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy (TsDAVO Ukrainy) [Central State Archive of the Supreme Bodies of Government and Administration of Ukraine (TsDAVO of Ukraine)]. Fund 166, inventory 6, dossier 3349, pp. 7–45.
- [5]. TsDAVO Ukrainy. [TsDAVO of Ukraine (Central State Archive of the Supreme Bodies of Government and Administration of Ukraine)]. Fund 582, inventory 1, dossier 5158, p. 11 vomiting.
- [6]. Harbar L. V. *Istoriia ukrainskoi bibliotechnoi spravy v imenakh (kinets XX st. – 1941 r.): materialy do biobibliohrafichnoho slovnyka [The History of Ukrainian Library Affairs in Names (end of XIX century – 1941): materials to the bibliography dictionary]*. Kiev, 2017, 616 p. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002146>
- [7]. Druzhbyskyi V. Perepysy naselennia. Kyiv [Population Censuses. Kyiv]. *Dzerkalo tyzhnia*. [Mirror of the week]. 2019, 5–11 zhovtnia (iss. 37). Available at: https://dt.ua/HISTORY/perepisi-naselennya-kyiv-325364_.html (accessed 31.05.2021).
- [8]. Yeremenko T. I. Polska natsionalna menshyna v Ukraini v 20–30-ti rr. XX stolittia [The Polish national minority in Ukraine in the 20–30's of the XX century]. *Istorychni zoshyty*. [Historical notebooks]. Kyiv, 1994, 74 p.
- [9]. Zhukovskiy O. I. *Natsionalni menshyny Pravoberezhnoi Ukrainy u 20-ti roky XX stolittia : suspilno-politychnyi ta kulturnyi rozvytok [National Minorities of Right-Bank Ukraine in the 1920s: Socio-Political and Cultural Development]*. Chernivtsi, 2006, 176 p.
- [10]. Zhukovskiy O. I. Rol Tsentralnoi polskoi derzhavnoi biblioteki u rozvytku polskoi natsionalnoi kultury na Pravoberezhnii Ukraini u 20-ti roky XX st. [The role of the Central Polish State Library in the development of

- Polish national culture in Right-Bank Ukraine in the 1920s.]. *Ukrainska polonistyka*. [Ukrainian Polish studies]. 2004, iss. 1, pp. 3–9.
- [11]. Zhukovskiy O. I. *Natsionalni menshyny Pravoberezhnoi Ukrainy u 20-ti roky XX stolittia : suspilno-politychnyi ta kulturnyi rozvytok [National Minorities of Right-Bank Ukraine in the 1920s: Socio-Political and Cultural Development*. Chernivtsi, 2006, 21 p.
- [12]. Kalakura O. Ya. *Poliaky v etnopolitychnykh protsesakh na zemliakh Ukrainy u XX stolitti [Poles in Ethnopolitical Processes on the Lands of Ukraine in the Twentieth Century]*. Kyiv, 2007, 508 p.
- [13]. Kalakura O. Ya. *Ukrainska poloniia v 1917–1939 rokakh [Ukrainian Polonium in 1917–1939]*. Kyiv, 1995, 220 p.
- [14]. Kovalchuk H. I. *Ukrainskyi naukovyi instytut knyhoznavstva (1922–1936) [Ukrainian Scientific Institute of Book Research (1922–1936)]*. Kyiv, 2015, 684, [4] p.
- [15]. Materialy do reformy bibliotечної справи na Ukraini [Materials on library reform in Ukraine]. *Bibliolohichni visti*. [Bibliological news]. 1928, 1(18), pp. 86–102.
- [16]. Parnikozha I. *Polski slidy Kyieva*. Ch. 5 [Polish footprints of Kyiv. Part 5]. *KhaiVei*. Available at: <https://h.ua/story/380114/> (accessed 22.04.2021).
- [17]. Polska tsentralna biblioteka [Polish Central Library]. *Proletarska pravda*. [Proletarian truth]. 1929, 44, p. 4.
- [18]. Skrypnyk M. O. *Perebudovnymy shliakhmy: (Problemy kulturnoho budivnytstva natsionalnostei Ukrainy). Dopovid na I Vseukrainskii konferentsii kulturno-osvitnikh robotnykiv natsmshostei 20 travnia 1931 r. [Perestroika: (Problems of cultural construction of nationalities of Ukraine). Report at the First All-Ukrainian Conference of Cultural and Educational Workers of National Minorities on May 20, 1931.]*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal [Ukrainian Historical Journal]*. 1989, no. 12, pp. 129–135.
- [19]. *Sprava «Polskoi Orhanizatsii Viiskovoi» v Ukraini. 1920–1938 rr. : zbirnyk dokumentiv ta materialiv [Case of the «Polish Military Organization» in Ukraine. 1920–1938 : Collection of documents and materials]*. Kiev, 2011, 472 p.
- [20]. Tomazova N. Oleksandr Skibnevskiy: do istorii polskoho teatru v Kyievi [Alexander Skibnevsky: Towards a History of the Polish Theater in Kyiv]. *Pam'iatky : arkhеографічні shchorichnyk*. [Sights : Archaeographic Yearbook]. Kiev, 2010, v. 11, pp. 215–245.
- [21]. Central'naja gosudarstvennaja pol'skaja biblioteka [Central State Polish Library]. *Vechernij Kyiv*. [Nighttime Kiev]. 1929, 150, p. 3.
- [22]. Chorna L. M. *Kulturne zhyttia i osvita natsionalnykh menshyn mista Kyieva u 1920-kh – 1930-kh rokakh [Cultural life and education of the national minorities of Kyiv in the 1920s-1930s]*. Kyiv, 1995, 249 p.
- [23]. Chorna L. M. *Kulturne zhyttia natsionalnykh menshyn Kyieva (1920-ti – persha polovyna 1930-kh rr.) [Cultural life of national minorities of Kyiv (1920s – first half of 1930s)]*. *Intelihentsiia i vlada*. [Intelligentsia and power]. 2009. Issue 15. pp. 196–207. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2009_15_23 (accessed 22.04.2021).
- [24]. Daszkiewicz J. *Prasa polska na Ukrainie Radzieckiej: zarys historyczno-bibliograficzny [Polish press in Soviet Ukraine : a historical and bibliographic outline]*. *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego [Yearbook of the History of Polish Journals]*. Warszawa, 1966, vol. 5, no. 2, pp. 84–137.
- [25]. Stronski H. *Represje stalinizmu wobec ludności polskiej na Ukrainie w latach 1929–1939 [Stalinist repression of the Polish population in Ukraine in 1929–1939]*. Warszawa, 1998, 314 p.
- [26]. Zalewski J. *Bibliografja polskiej literatury wydanej w ZSRR w 1917–1927 r. [Bibliography of Polish Literature published in the USSR in 1917–1927]*. Kijow, 1928, 63, [4] s.
- [27]. Zienkiewicz T. *Nauczyciele polscy na Ukrainie radzieckiej w latach 1922–1932. Problemy ksztalcenia, doksztalcenia i doskonalenia zawodowego [Polish teachers in the Soviet Ukraine in 1922–1932. Problems of education, further training and professional development]*. *Przegląd historyczno-oswiatowy : Kwartalnik Związku Nauczycielstwa Polskiego poświęcony dziejom wychowania i oświaty [Historical and educational review : The quarterly of the Polish Teachers' Association devoted to the history of education and education]*. Warszawa, 1987, XXX 2(116), kwiecień-czerwiec, pp. 135–154.

Надійшла 08.06.2021 р.

Sokolov V. Yu.,

Candidate of Historical Sciences (Ph. D.),
Chief Librarian National Parliamentary Library of Ukraine
1 M. Hrushevskoho St., Kyiv, 01008, Ukraine
tel.: (044) 278 85 12
e-mail: socolv@i.ua

J. ZALEWSKI'S ACTIVITY AS DIRECTOR OF THE CENTRAL POLISH STATE LIBRARY IN KIEV IN 1925–1931

Summary

The purpose of the article is an attempt to discover and analyze the activity of J. A. Zalewski (1894–?) as director of the Central Polish State Library in Kiev in 1925–1931, on the background of the development of the main components of its functioning, to characterize the main achievements of his personal contribution as a director of the library in connection with the formation of the book collection as one of the leading library institutions in the city. In his scientific work the author has widely used historical-comparative, historical-genetic, statistical, chronological, biographical methods of research, the method of diachronic analysis, etc.

The article analyzes the main socio-cultural factors of the development of the Central Polish State Library in Kiev, the dynamics of the main library components of its work and the main directions and achievements of book collections under the direction of J. A. Zalevsky during the specified period. Against the background of the characteristics of J. A. Zalevsky's activity as a library director, the growth of book collections, composition and range of library readers, their reading interests, as well as the dynamics of the main library activity indicators of book collections under the direction of J. A. Zalevsky were investigated. The main directions of the work of J. A. Zalevsky as director of book collections and the sphere of the most important tasks of the library during the studied period are identified and characterized. The importance of activity of J. A. Zalevsky as a director of the library through the prism of the main tendencies of its development is analyzed.

It was found that the sustainable development and successful activity of the Central Polish State Library in Kiev under the direction J. A. Zalewski in 1925–1931 were limited by the shortcomings of the material and technical base, lack of funds, lack of systematic acquisition of books in Polish language, insufficient the number of publications published in Polish on the territory of the country, as well as political and socio-cultural factors of the country's social life in the conditions of strengthening of the state totalitarian regime of the party bureaucracy and the curtailment of gender roots of rooting, "which began at the turn of the 1920s-1930s. However, thanks to J. Zalewski's leadership, despite all the obstacles and objective difficulties, the work of the Central Polish State Library in Kyiv during the second half of the 1920s evolved steadily. Slowly, the bookstore was transformed into a cultural, educational, scientific and organizational-methodical center, which provided not only ordinary readers but also many experts who studied the history and culture of the Polish and Ukrainian peoples with the necessary information sources and bibliographic materials. Under

the guidance of J. Zalewski of the Central Polish State Library in Kiev actively carried out cultural-educational, cultural-mass, educational and scientific-bibliographic work, in particular in book collections organized classes with graduate students, held certain measures to improve the skills of library staff of Polish libraries, organized exhibitions, lectures, creative evenings, exchange of library experience and more. Under the pretext of J. Zalewski, employees of the Central Polish State Library in Kiev carried out extensive organizational and methodological work; created Polish mobile libraries serving the Polish population in remote regions of the country; helped to organize new Polish departments at district book collections in many cities of Ukraine. It was at the turn of the 1920s-1930s, when the institution was headed by J. Zalewski, that the greatest growth rate of development of the Central Polish State Library in Kiev was observed, when a certain network of Polish libraries, reading rooms and clubs was almost formed in the Ukrainian SSR.

Keywords: history, public library, history of librarianship, Central Polish State Library in Kyev, J.A. Zalewski, national minority libraries.